

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta Humanitních Studií

Studium humanitní vzdělanosti

Bakalářská práce

Linda Červinková

Šťastná náhoda u Aristotela

Aristotle's Concept of Fortunate Chance

Praha 2024

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kružíková, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 27. června 2024

.....
Jméno a příjmení

Poděkování:

Děkuji Mgr. Janě Kružíkové Ph.D za vedení této práce.

Klíčová slova (česky):

Aristotelés, náhoda, štěstí, automaton, eutychia, tyché, blaženost, eudaimonia. přirozenost, samovolnost.

Klíčová slova (anglicky):

Aristotle, chance, luck, automaton, eutychia, tyche, happiness, eudaimonia, nature, contingency.

Abstrakt:

Naše téma šťastné náhody se bude zabývat výzkumem jak je šťastná náhoda vykládána v kontextu jednotlivých spisů. Aristotelés ve Fyzice II vypracoval ucelenou teorii náhody v rámci teorie příčin. Náhoda ve Fyzice je rozdělena na všeobecnou náhodu, jenž budeme označovat za samočinnost (automaton), a náhodu ovlivňující lidské jednání (tyché). Pokusíme se vyložit náhodu v těchto spisech s krátkým přihlédnutím ke kontextu a dataci knih Fyziky, a uvést jak Aristotelés vymezuje náhodu oproti tomu, co je věčné a nutné, jako to co je neobvyklé a postrádá účel. Jádrem této práce bude následné vyložení šťastné náhody v etických spisech a porovnání vlivu šťastné náhody na lidský život v jednotlivých spisech. V rámci této snahy bude nutné vymezit pojem šťastné náhody od pojmu štěstí ve smyslu nejvyšší možné blaženosti (eudaimonia). Závěrem dojdeme ke zvýraznění významu šťastné náhody jako konceptu fungujícího v našem nedokonalém pozemském světě.

Abstract:

Our topic of fortunate chance is going to consist of research of lucky within the context of Aristotle's individual works. Since Aristotle's Physics II, presents a complete theory of chance within the context of theory of causes. Chance in Physics is divided into a general chance as automaton, and as luck in terms of human experience tyche. An attempt will be made to explain chance within the works context. Examining how Aristotle distinguishes chance as something uncommon and going against purpose, from that which is internal and necessary. The core of this paper will be the following examination of luck in Aristotle's ethical works, comparing its importance on human life within each work. For this purpose it will be necessary to discuss the difference between luck and the ultimate happiness (eudaimonia). Finally this paper will end up highlighting the importance of luck as a concept existing in our imperfect world.

Obsah

1. Úvod	7
2. Náhoda v přírodovědných spisech	8
2.1. Náhoda jako příčina	8
2.2. Samočinnost a náhoda	10
3. Náhoda a umění	11
4. Role náhody na cestě za blažeností	13
4.1. Štěstí a blaženost v etických spisech	13
4.2. Náhoda v Etice Níkomachově	16
4.3. Šťastná náhoda v Etice Eudémově	19
5. Závěr	22
6. Bibliografie	24

1. Úvod

Téma šťastné náhody bylo pro člověka žijícího v antickém Řecku zajímavé ze stejného důvodu, z něhož je blízké i dnešnímu čtenáři. Mnoho věcí se děje zdánlivě bez důvodu, či přímo navzdory všem očekáváním, ať už jde o události šťastné, či strašné, stačí pouze jediná nepravděpodobná událost a život se nám může zcela změnit před očima. Není proto divu, že v antice byla náhoda mystifikovat a personifikována do bohyně Týché, vládnoucí štěstí a osudu. Stejně tak je dnes zcela běžné pro každého, kdo chová byt' jen špetku víry, cítit nutkání *děkovat nebesům* za štěstí, když se jen o fous vyhne setkání s věřitelem. Je tomu tak, neboť události na něž nejsme připraveni, a které nastanou zdánlivě bez varování, v nás vzbuzují touhu po vysvětlení. Aristotelés toto nutkání vysvětluje jako touhu po poznání a domnívá se, že jde o projev lidského zalíbení ve smyslech a poznání,¹ toto nutkání poznávat je dle Aristotela naší nejskvělejší vlastností, která má vést náš život k poznávání a moudrosti.²

Koncept náhody představuje zajímavou výzvu, pro Aristotelovu potřebu vědecky vysvětlit a kategorizovat jevy, neboť náhoda je ze své podstaty nepochopitelná. Jak jsme již uvedli, náhoda byla vnímána jako téměř mystická síla, když se ji Aristotelés rozhodl kategorizovat, ve svých přírodopisných spisech Aristotelés zbavuje koncept náhody nábožensko-amitického tónu a dělá z něj teoretickou kategorii.³

První část této práce se bude zabývat Aristotelovými příčinami a jeho snahou zapojit do těchto kategorií náhodu ve spisech Fyziky a Metafyziky. Aristotelovo pojetí příčin jako takových, bude vysvětleno jen velmi okrajově, jelikož práce na téma Aristotelových příčin by mohla být svou vlastní knihou, půjde jen o stručné uvedení do problematiky. Nicméně pro účely vysvětlení kontextu šťastné náhody bude snad dostačovat.

Druhá podkapitola první části bude věnována zpracování náhody ve spisech Metafyziky a Fyziky. V těchto spisech Aristotelés náhodné události rozděluje do tří kategorií, náhodu obecnou ve smyslu samočinnosti (to automaton), náhodu týkající se lidského jednání (*tyché*) a akcidenty⁴ (symbebékos), které představují neobvyklé, akcidentní vlastnosti.

Cílem této práce bude zkoumání Aristotelova zpracování šťastné náhody v souvislosti s lidským jednáním (eutychia), z toho důvodu bude celá druhá část této kapitoly věnována *tyché*, tak jak je prezentována ve Fyzice II, 4-7.

¹ Lear Touha Rozumět, 1 kapitola je věnována této problematice. Aristoteles se tomuto tématu taktéž věnuje v Metafyzice 1,1,980a21—I 27.

² K tomuto tématu se krátce vrátíme v části věnované vysvětlení rozdílů a podob štěstí a blaženosti ve třetí části této práce.

³ Bartoš, Kategorie nahodilého, s. 18.

⁴ Rovněž označovány jako „případky“.

Třetí část této práce se bude zabývat náhodou ve spojení s techné. Představíme si paradoxní vztah náhody a tvoření, tak jak je zpracován v Etických svazcích i ve Fyzice. Následovat bude krátká definice pojmu štěstí a blaženosti. S těmito informacemi přejdeme k Etice Níkomachově, která velmi přehledně představuje Aristotelovi ctnosti a lze ji dobře využít jako hlavní bod pro představení Aristoteléské etiky. Náhodou se sice tento etický spis zabývá pouze okrajově, nicméně tato kniha slouží velmi dobře pro demonstraci souvislosti náhody se ctností a snahou o dobrý život. Třebaže se o náhodě nemluví přímo můžeme sledovat vliv náhodnosti našeho světa na potřebu budování dobrých zvyků.

Další část se bude věnovat šťastné náhodě v Etice Eudémově, jejíž 8 kniha pro nás představuje cenný zdroj Aristotelova pohledu na náhodu ovlivňující lidské snahy o dosažení šťastného života.

Závěrem se tato práce pokusí porovnat všechny zmíněné pohledy na náhodu a zamyslet se nad důležitostí významu vnějších nepředvídatelných sil na cestě k blaženosti.

2. Náhoda v přírodovědných spisech

2.1 Náhoda jako příčina

Aristotelés se snaží předložit teorii náhody, která by odpovídala jeho obecné teorii příčinnosti. Než se pustíme do tohoto úkolu, bude dobře když věnujeme trochu času Aristotelovu pohledu na náhodu skrze jeho koncepci příčiny.

Aristotelés zastává názor, že porozuměním jednotlivých jevů můžeme dojít lepšího pochopení celku systému světa. Aristoteléský koncept vnímá přírodu jako účelný, dobře fungující systém, jež je možné poznat a pochopit skrze jeho vnitřní logiku. Vytvořil kategorie událostí na základě mohoucnosti jejich podstaty — potenciálu zapříčinit nebo podlehnout změně určitým způsobem.⁵ Dle těchto kategorií definuje čtyři druhy příčin, a následně svůj výklad doplňuje i kategorizací náhody, ve snaze prozkoumat zda je samostatnou příčinou, tak jak by se to mohlo jevit z lidového pohledu.

Bude k užítku když si v tuto chvíli ujasníme, co si Aristotelés pod pojmem *příčina* vlastně představoval, jelikož význam toho slova v helénském období nebyl zcela totožný s dnešním užíváním tohoto pojmu. Lear v knize *Touha rozumět* poukazuje na tento problém, kdy je antickou *příčinou* myšleno to, co je základem či důvodem něčeho.⁶ Zatímco dnes si pod příčinou představíme spíše „*předchůdnou událost, postačující ke způsobení účinku.*“⁷

⁵ Fyz. III, 3, 22b26.

⁶ Lear: *Aristotelés, Touha rozumět* - s.28.

⁷ Lear - 2 kapitola přirozenost jako vnitřní princip změny.

Rozdíl plynoucí z těchto odlišných definic Lear ilustruje porovnáním Aristotelova konceptu příčiny s Humeovým. Aristotelův pohled na náhodu umožňuje, určit specifickou událost změny.

Zatímco v pojetí, jenž lze považovat za dnes paradigmatické, bychom chápali příčinu v rámci vztahu mezi dvěma událostmi. Příkladem je uvedena událost učitele vyučujícího žáka. V Aristotelově pojetí dochází ke změně na žákovi. Učitel na něm výuku vykonává. Nejde zde o příčinný vztah dvou událostí, ale o žáka na němž je výuka vykonávána, neboť on sám prochází změnou. Na druhou stranu podle Huma je třeba zapříčinění vykládat skrze vztah mezi událostmi. Bude tedy třeba prozkoumat jak se učitel i žák dostali do dané situace skrze jejich individuální důvody.

Problém s potřebou do tohoto systému doplnit náhodu je ten, že náhoda ze své definice nechce náležet do pravidelného systému. Náhoda, tak je definována ve Fyzice, je vždy spojena s významem. Co se děje samovolně či náhodně, musí být nějak neobvyklé a významné. Aby náhodu šlo vysvětlit je třeba začít rozlišovat příčinu v sobě samé – v podobě substance – od mimotné (akcidentní) příčiny.⁸ Aristotelés uvádí, že je jen jedna hlavní příčina domu (stavitel), ale vedle něj je ještě mnoho *akcidentů*, vedlejších příčin. Ze své podstaty může být vždy jen jedna primární příčina, ale tím, že připouští mimotné vlivy Aristotelés nechává místo náhodě, aniž by musel svou teorii měnit, ale to funguje jen v případech jenž jsou bezvýznamné. Akcidenty, neboli případy jsou nejčastěji nepodstatné, vedlejší, nahodilé znaky, které se pojí s dalšími znaky. Aristotelés tento význam používá nejčastěji v metafyzice.⁹ Jsou akcidentní, protože nějakým způsobem vystupují z řádu, ale zároveň jsou nepodstatné.

Aristotelés rozlišuje ve Fyzice náhodu na dva termíny. V širším smyslu vidí samočinnost (*to automaton*), jenž náleží řádu přírody jako takové. Vedle této definice uvádí Aristotelés omezenější pojetí náhody, k níž dochází pouze v souvislosti s lidským jednáním, tedy na výsledcích úkonů, jenž lidé vykonali s nějakým účelem, a při nichž došlo k neočekávaným výsledkům. Zatímco samovolnost soustřeďuje do oblasti přírody, jenž jedná zdánlivě nahodile a je vymezeno oproti nutnosti.

V následujících podkapitolách budeme probírat samovolnosti a náhody v oblasti lidského jednání.

2.2 Samočinnost a náhoda

Uvedli jsme si tedy, že pro Aristotela mohou být náhodné události příčinami jen v mimotné (akcidentní) formě. Náhody představují vnější příčiny, které nastávají a přiči se

⁸ Fyzika II, 5, 196 b 24-27.

⁹ viz. Met. V, 30.

rozumu. Musí být neočekávané, neobvyklé a jejich původ by měl být nevysvětlitelný. Náhoda v tomto smyslu představuje nepředvídatelnou shodu okolností. Nicméně vždy pro ni musí existovat příčiny. V Aristotelově pojetí světa, vše musí mít svůj, účel a tudíž i to, co se jeví samovolné a zcela nepředvídatelné musí nějaký účel mít.

„Neboť všechno, co se děje náhodně (apo tychés), děje se i samovolně, ale ne všechno samovolné jest i náhodné. Náhoda totiž a to, co se děje náhodně jest jedno v tom, co by mohlo dopadnout také šťastně a vůbec v jednání. Proto se i náhoda musí nutně vztahovat k oblasti lidského jednání, důkazem toho jest to, že jak se zdá, štěstí (eutychia) je totožné s blažeností (eudaimonia) anebo skoro totožné, blaženost však je druh jednání; je totiž dokonalé jednání (eupraxia). A tak bytosti a věci, které nemohou jednat jako lidé nemohou ani nic učinit náhodně.”¹⁰

Z této části vyplývá několik bodů, jenž si nyní projdeme. Aristotelés zde vyjadřuje rozdíl mezi samovolností, kterou jsme se doposud zabývali a představuje *náhodou* (tyché) v oblasti lidského jednání, již se budeme nyní věnovat.

Náhoda v užším slova smyslu určená lidem je definována střetnutím příčiny a lidského zájmu a Aristotelés ji ve Fyzice označuje za *tyché*.¹¹ Jde o případy, kdy je příčinou nějakého lidského činu zájem o konkrétní výsledek, ale daný čin povede k něčemu nezamýšlenému a velmi nepravděpodobnému, co s účelem původně nesouviselo. Tudíž náhoda bude vnímána pouze retrospektivně a tedy zcela závislá na subjektivním vnímání jedince. Příkladem Aristotelés uvádí muže, který se jde projít na trh, ale cestou potká člověka, jenž mu dlužil peníze, a získá je zpět. Zdá se pak být šťastnou náhodou, že jeho procházka mu vynesla zpět peníze, které by jinak zpátky ten den nezískal. V metafyzice je podobný příklad muže, jenž najde poklad.

V takovém případě představuje koncept náhody pouze zdání významu, jenž vzniká retrospektivně, neboť lidé jsou přirozeně přednastavení k hledání účelu a vztahu ve všem ve svém okolí. Rozpor našeho účelu — jít se podívat na trh — a výsledku — získání dlužných peněz, láká k vysvětlení situace skrze jakousi nadpřirozenou sílu. Tudíž, absence souvislosti obou událostí vytváří nutkání spojitost definovat a vysvětlit, třebaže spojitost je pouze osobním dojem jedince.

Stejně subjektivní je zde i koncept štěstí (eutychia). Náhodou v tomto smyslu lze nazvat šťastnou, z pohledu aktéra, jenž získal zpět své peníze, ale stejně v Aristotelově konceptu bude reagovat i neštěstí (distichia). Události budou mít takový význam jaký jim aktér přiloží na základě dopadů, jenž měly na jeho život.

¹⁰ Fyzika, II, 197b.

¹¹ Termín tyché jako náhody specifické pro lidské jednání je vytyčeno ve spisu Fyziky velmi specificky, nicméně v Metafyzice nejsou vždy tyto termíny tak jasně užívány.

Aristotelés definuje událost jako náhodnou podle několika kritérií. Událost může být náhodná pouze pokud je nějak významná. Coby příklad šťastné náhody jsou jak ve Fyzice, tak i v Metafyzice využity nečekaně získané peníze. Peníze slouží jako dobrý příklad, nejen protože jsou univerzálně vnímané jako něco významného, ale rovněž protože náhoda musí být i neobvyklá událost, a náhlé získání peněz mezi neobvyklé věci jistě patří. Další kritéria jsou nepředvídatelnost a neurčitelnost. Kdyby muž z příběhu o tržišti věděl, že jeho dlužník na tržišti v danou dobu bude, nejednalo by se o náhodné setkání. Musí jít o kombinaci událostí, které by spolu ve většině případů vůbec nesouvisely. Muž se šel pouze projít, ale vrátil se s penězi. Důležitý pro náhodu v tomto smyslu je původní záměr, tedy jít se projít.

Náhodu tedy Aristotelés vymezuje jako událost, která vyplývá z lidské činnosti je neobvyklá a významná. Význam je klíčový pro náhodnou událost v této definici, protože kdyby význam v událostech nebyl, jednalo by se o zcela nesouvisející události. Proto je příkladem náhody ve fyzice něco tak významného jako nalezení peněz a nikoli: muž se šel projít a viděl žirafu. Za předpokladu, že v místě tržiště žirafy nejsou běžným jevem, půjde o neobvyklou událost, ale nebude se jednat o náhodu, jelikož událost neměla žádný význam ani vliv na tohoto muže. Půjde tedy o dvě oddělené a zcela nezávislé události. Kdyby onen muž ten den velmi potřeboval žirafu vidět, ale jeho výlet do zoo byl zrušen a on byl nucen si vyhledávat obrázky žiraf v místní knihovně kam právě mířil, když na žirafu narazil bude událost najednou jak nepravděpodobná tak významná a můžeme ji nazvat náhodou.

3. Náhoda a umění

Pojem umění je zde užíván ve smyslu *techné*, to jest něco co vzniklo na základě cíleného lidského jednání. Nemluvíme tedy pouze o krásných uměních jak by se z dnešního pohledu mohlo zdát. Myšlení je podle Aristotela produktem přírody. Myslíme, protože příroda je plná účelu a máme neustále, co poznávat z dokonalosti a přesné funkčnosti světa kolem nás. Náš intelekt je pak následkem účelu, protože umění imituje přírodu.¹²

Aristotelés dělí nahodilé věci do dvou kategorií. Jedny jsou věci vzniklé tvůrcem, kterým říká artefakta.¹³ Druhou kategorií jsou věci vznikající z přirozené bytnosti. Je třeba si pamatovat, že když Aristotelés mluví o vzniku věcí, nikdy se nejedná o vznik něčeho z ničeho. Vždy se jedná o přeměnu něčeho, co již existovalo. Ctnosti podle Aristotela vznikají

¹² Fyzika II, 2, 194 a 21-22.

¹³ Aubenque, Rozumnost. s.81.

ze stejných příčin jako umění.¹⁴ Máme k němu nějaké přirozené vlohy k nimž přijdeme náhodou, jsou nám dány od počátku, ale je třeba učitele, který nás naučí tyto vlohy rozvíjet.

Paralela náhody a umění se prolíná napříč aristotelskými svazky, a zdá se, že úzce souvisí s Aristotelovým pojetím nutnosti a samovolnosti. Ve Fyzice Aristoteles projednává příčinu umění a dochází k závěru, že souvisí několika způsoby. Stejně tak v etice Níkomachově je část pojednávající o náhodě spojována s uměním.

Náhoda a umění se jeví jako protiklady, neboť, jak jsme již uvedli, náhoda musí být nezamýšlená a nepravděpodobná událost vznikající na základě vnějších vlivů, zatímco umění je něco, co vychází z lidí a je produktem záměru a myšlení. Náhoda vymezená ve Fyzice jako tyché specificky existuje pouze v souvislosti se záměrnou volbou. Avšak oboje vycházejí ze stejného základu, Aristotelés je vymezuje proti nutnosti. Nevznikají protože by jich bylo potřeba v zájmu účelného vesmíru jako takového, ale objevují se v souvislosti s lidským jednáním. Jedny jsou cílené a zamýšlené a druhé jsou ze své definice nepředvídatelné a neovladatelné.

V metafyzice (VII, ix) Aristotelés zmiňuje věci jež mohou pocházet vznikat na základě lidského jednání a náhody zároveň jako zdraví. Jelikož dobrá životospráva má nepochybně velký vliv na naše zdraví, ale zároveň je dílem náhody v širším slova smyslu (automaton) zda nás postihnou nepředvídané zdravotní komplikace. Přesto že o tomto problému Aristotelés mluví, předkládá vysvětlení proč některé věci pod lidskou kontrolou podléhají vnějším i vnitřním změnám zatímco jiné, jako stavba domu jsou zcela v moci lidské dovednosti.

Nussbaumová se ve své knize Křehkost dobra zabývá paralelou mezi uměním tragédie a lidskou touhou po dobru ve světě, který je nepředvídatelný a často nestabilní. Zabývá se antickou „posedlostí tragédií“ z hlediska problému křehkosti dobra. Umění ve všech svých formách tak jistým způsobem běží paralelně s náhodou.

¹⁴ Termínem „umění“ Aristotelés myslí nejen krásné umění, ale také umělou dovednost a odbornou činnost řízenou metodicky viz. poznámky Antonína Kříže ke straně 24. v EN.

4. Role náhody na cestě za blažeností

4.1. Štěstí a blaženost v etických spisech

Nejběžnější pojem štěstí je ten, který užíváme dnes a denně v běžných konverzacích, když se nám něco vydaří přesně tak, jak jsme doufali, nebo když se vyhneme něčemu nepříjemnému, co se nám mohlo přihodit. Tento koncept štěstí spojujeme s událostmi, které nejsou zcela závislé na nás samotných, nebo v okamžicích, kdy událost mohla v závislosti na našem rozhodnutí dopadnout dobře, nebo špatně. Pokud se událost odehrála nějakou formou nezávisle na nás a bez zjevného důvodu nám přinese dobrý, ale nepravděpodobný výsledek budeme hovořit o šťastné náhodě (*eutychia*)¹⁵. Takové události pak i měříme podle toho, jak velká byla pravděpodobnost, že se situace nevydaří v náš prospěch. Kupříkladu v okamžiku, kdy jsme jen o vlas unikli nepřízní osudu, řekneme, že jsme měli *opravdu velké štěstí*. Takto chápané okamžiky *šťestí* spojuje skutečnost, že vycházejí z nějaké vnější příčiny, či se udály zdánlivě nezávisle na našem jednání. Jedná se o retrospektivní rozpoznání události a je to výsledek lidského nutkání přiložit událostem význam. V Aristotelových etických spisech je tento koncept štěstí vyznačen především pro ty, kteří nejsou dostatečně inteligentní nebo schopni docenit *šťestí* v jeho dalších formách k nimž se dostaneme záhy.

Další význam slova štěstí je ten, jenž dnes užíváme, když mluvíme o našich emocích, totiž když se cítíme být *šťastní*. Pocit štěstí může samozřejmě pramenit z události nějaké *šťastné náhody*, ale zrovna tak dobře můžeme být šťastní i v nepřízní osudu, dokud jsme v dobré společnosti. Pocit štěstí totiž nastává, když jsou naše potřeby uspokojovány, když někdo jiný udělá něco pro nás, či když naplňujeme náš potenciál. Aristotelés o něm zpravidla mluví jako o libostech, či slastech, které pocítujeme v různých případech. Takovou slast můžeme rovněž pocítit, když pomáháme někomu jinému, navzdory našim vlastním problémům. Ačkoli všechny uvedené příklady mohou člověku působit pocit štěstí, Aristotelés mezi nimi vidí velký rozdíl v závislosti na tom, zda jsou způsobeny vnějšími stimuly, či zda jsou výsledkem našich snah. Pocit libosti, který získáme, když dočteme obsáhlý filosofický spis a získáme tak nové znalosti, bude mít nezměrně větší váhu oproti štěstí, které cítíme, když nám servírují večeři po dlouhém dni. Zároveň však rozpoznává nutnost naplnění potřeb nižších před dosažením vnitřního štěstí v kapacitě, jenž jsme si uvedli. Pocit štěstí, ať ho nazveme slastí či euforií je pro nás významný nejen z hlediska okamžitého uspokojení, ale dle Aristotela si na něm rovněž vybudujeme naše zvyky, a to jak pozitivní, tak negativní. Cílem etických spisů je pro Aristotela právě snaha kultivovat jednání tak, aby vedlo ke ctnostem, protože jedině ctnostným jednáním můžeme vést dobrý život. Tyto šťastné pocity jsou v úzkém spojení s třetím typem štěstí, které bývá nejpřesněji překládáno jako blaženost (*eudaimonia*).

¹⁵ Termín *tyché* se používá pro slovo náhoda, ve smyslu nevysvětlitelné síly, která na nás působí. *Eutychia* je užíváno ve smyslu „šťastné náhody“.

Termín *eudaimonia*, tedy *blaženost*, náleží tomu nejlepšímu a nejdokonalejšímu možnému typu štěstí, to jest nejvyššímu lidskému blahu.¹⁶ Jde o víc než o šťastný pocit, jenž máme, když se po dlouhém dni konečně posadíme do křesla s dobrou knihou. Ani ten pocit, štěstí jenž nastane, když najdeme předmět, s nímž jsme se již v duchu rozloučili. *Eudaimonia* odkazuje na spokojenost a naplněnost, která se nabývá dlouhodobě a je téměř nemožné o ni přijít.¹⁷ Je spojená s těmi pocity štěstí, o nichž jsme mluvili výše, protože právě tyto šťastné pocity nám podle Aristotela ukazují, že naše jednání se blíží nějakému ctnostnému ideálu.¹⁸ Blaženost je pak stav klidu člověka, který vždy jedná správně a ctnostně. Je neotřesitelná a nejlepší a dostaneme se k ní skrze naše vědomé činy. Hledáním toho, co to znamená správně jednat a být dobrým člověkem, se zabývají právě Aristotelovy spisy etické.

Etické spisy jsou psány jako praktické, s cílem pomoci nám ovládnout naše jednání a pomoci nám jednat co nejlépe. Nejedná se tedy o teoretické pojednání o to, co je správné a špatné samo o sobě, ale o úvahy o tom jak správně jednání vykonávat. Aristotelés totiž věří, že je možné se morálce naučit a přizpůsobit, máme-li správné vedení. Správné jednání se pro nás stane zvykem, budeme-li jej vykonávat od dětství a být dobří pro nás pak bude instinktem jednat dobře. Aristotelovy etiky se zaměřují na každodenní život a na ta drobná rozhodnutí, která děláme neustále a často bez velkého zamyšlení. Cílem etického jednání by mělo být nalezení a zdokonalování toho, co je ctnostné, dle Aristotelovy teorie středu. Totiž mělo by to být jednání, které není v žádném extrému a je ideálně vyvážené. Měli bychom být, co nejlepší, protože jediné tak budeme moci žít dobrý život a být blažení. Na těchto myšlenkách je vybudována Aristotelova teorie ctností.

Ctnostmi myslíme stavy. Aubenque¹⁹ chápe dvě strany Aristotelových ctností. Z jedné strany jsou určeny jistým typem subjektivní dispozice, z druhé jsou odkazem na určité typy situací. K tomuto životu docházíme skrze všechna rozhodnutí, která každý den děláme a je třeba nejen jednat se správnými úmysly, ale také výsledně dosáhnout co nejlepší efekt. Ctnost je součástí věcí jež jsou hodny chvály a náleží tak transcendentnímu dobru. Abychom ctnostně jednali musíme jednat z vlastní příčiny, tedy dobrovolně skrze záměrnou volbu.

Aristoteles se nás snaží přivést k tomu nejlepšímu možnému jednání, protože to jak a s jakým výsledkem jednáme, je to jediné co ovlivní náš život a zároveň je to v naší kontrole. Či ho spíš pod kontrolou mít můžeme. Důvod proč musíme neustále všechno pečlivě zvažovat je skutečnost, že nic není jisté, ani výsledek našich dobrých úmyslů, protože žijeme v nedokonalém světě, v němž ne vždy platí dokonalá pravidla. Aubenque tento problém

¹⁶ Etika Níkomachova I. 1-2.

¹⁷ Dosažení blaženosti během života je však natolik vysokým a nepravděpodobným cílem, jedná se o stav na němž musíme neustále pracovat.

¹⁸ Ačkoli pozitivní emoce mohou indikovat, že je naše chování v souladu s ctnostnými jednáním viz. EN X, 3-4 jde však o dvousečnou zbraň, neboť Aristotelés rovněž varuje před využíváním slastných pocitů k ospravedlnění špatného jednání, které by nemělo být podporováno, ale přesto se vypěstuje do špatného zvyku právě na základě slastí jež přináší.

¹⁹ Aubenque, Rozumnost.

vyjadřuje slovy: „jestliže je neurčitost ontologická, může spadat pouze pod pravomoc pravidla, jež je samo neurčité.“²⁰

Aristotelés se zde odlišuje od svého učitele Platona svou snahou propojit smyslový svět živých osob s myšlenkou duchovního světa. Aristotelés ve svých teoriích snaží držet lidské přirozenosti. Součástí této snahy pracovat i se smyslovým světem v němž žijeme je i jeho koncepce rozumu, který Aristoteles dělí na dvě rozumové kategorie a sice rozumu toho, co je stálé a neměnné (*sofia*) a moudrosti teoretické a praktické, která souvisí s jednáním a lidským životem (*fronésis*). Lidský život se přirozeně zdá zcela odlišný od věčných a dokonalých věcí. Je totiž zmatený, pomíjivý a většinou plný strasti. Je pod vlivem zcela převládající náhodnosti a nepředvídatelnosti. Aristoteles se domníval, že rozdíl mezi uvažováním, které může fungovat dokonale a věčně, a myšlením, které používáme pro navigování chaosu lidského života je tak významný, že se jej rozhodl rozdělit na dvě odlišné složky. A sice rozum a moudrost. Na tento praktický rozum jako na *fronésis* a je pevně spojen s jednáním a úsudkem v jednotlivých situacích, kterého musíme použít při rozhodování, zásadní vliv na naše dobro nemají podle Aristotela naše úmysly, způsoby nimiž se jich snažíme dosáhnout a zcela zásadní je pro něj výsledek tohoto jednání.

Cílem Aristotelenských etických spisů by měla být pomoc lidem jednat v jejich nejlepším zájmu. Uvědomit si důležitost jednat cílevědomě, správně a vždy zvažovat možné nedostatky svého jednání. Aristoteles nepodceňuje sílu zvyku a moci, kterou nad lidmi má. Upozorňuje na nebezpečí lidské přirozenosti držet se rituálu a toho, co je nám příjemné. Neboť takové tendence mohou vést k budování špatných zvyků, a tak být zcela katastrofální pro rozvoj ctnostného jednání. Etika Níkomachova zdůrazňuje význam individuálních rozhodnutí, která děláme každý den.²¹ Zatímco v Etice Eudémově je tento sentiment opakován s tím rozdílem, že je důraz také příkládám vnějším vlivům na věci, jenž ovlivnit nemůžeme. Všechny spisy však představují pojednání o ideálním lidském jednání a snaze, jak ho co nejlépe dosáhnout v rozmanitých situacích, které nás mohou postihnout na cestě za poznáním a nakonec i blažeností. Cílem této práce je porovnání konceptu náhody v obou spisech a prozkoumání, jak je s konceptem náhody nakládáno ve spojení s lidským jednáním v obou spisech.

²⁰ Tamtéž, s.55.

²¹Na svou dobu kontroverzní myšlenkou, vyplývající z tohoto rozdělení rozumu a moudrosti, je závěr, že rozumnost je něco, co bohové postrádají stejně jako morální ctnosti. Rozumnost musí existovat v lidském životě, aby nás vedla, ale božské bytosti existují v dokonalosti a věčnosti, již jsme uvedli, zcela odlišně od pozemského života. Božské bytosti by tak neměly žádné využití pro schopnost udělat, co možná nejméně hloupé rozhodnutí. Stejně tak nemohou být morálně ctnostné tak jako lidé, protože veškerá jejich aktivita je rovnou dokonalá a pravidelná, tudíž na ně koncept morálky a ctnosti nelze aplikovat.

4.2. Náhoda v Etice Níkomachově

Nahodilost je nevyhnutelnou součástí našich životů, ale do jaké míry vlastně ovlivní naši konečnou destinaci na cestě k blaženému životu? Z Etiky Níkomachovy se na první pohled může zdát, že náhoda nehraje příliš velkou roli, vzhledem k důrazu na jednání jedince. Přistoupíme-li však k problému blíže, musíme nejdřív rozpoznat celkovou náhodnost lidské existence. Etika Níkomachova se zabývá snahou ji, co možná nejefektivněji, navigovat k blaženému životu. Nicméně je třeba si uvědomit, že bez celkové „nahodilosti“ světa by Aristotelés vůbec etické spisy nemusel dělat. Jelikož podstata etických spisů spočívá v jejich praktičnosti. Celým smyslem je naučit jedince jednat ctnostně a stát se co nejlepším. Jak by bylo možné zdokonalovat jakoukoli ctnost a snažit se praktikovat Aristotelovu teorii středu bez příležitostí je aplikovat? Ctností lze dosáhnout jedině jejich aktivním praktikováním a blaženost z nich vyplývající je popisována jako aktivní stav. Konečně rozumnost (fronésis) je, velmi zjednodušeně řečeno, schopnost se rozhodnout pro jednání, co nejvhodnější a ctností nejbližší, tedy to, co nám pomůže žít náš život nejlépe. Náhodnost světa je tedy příležitostí vybudovat si blažený život. Nicméně Aristotelés nevyjadřuje velké nadšení k tomuto přístupu. Vyzdvihuje snahu vše rozhodnout naší rozumnosti (fronésis), jako něco skvělého a přirozeně lidského a velkolepou ukázkou svobodné lidské vůle. Ideálním životem by byl život čistě teoretický probíhající v dokonalém světě, kde by byla dokonalá moudrost. Aristotelův nedostatek nadšení pro lidskost pro nás však není podstatný. Hlavním závěrem je pro nás skutečnost, že Aristotelés vybízí lidi k tvůrčí iniciativě a chce, aby každý hledal nejlepší možné řešení pro svou konkrétní situaci. Kvůli náhodnosti a nepředvídatelnosti, která nás vždy obklopuje Aristoteles neposkytuje žádné obecné pravidlo ani nemůže jednoduše popsat jak přesně by takové ideální jednání mělo vypadat, protože vždy záleží na okolnostech, a co je jednou správné a ctnostné v jedné situaci, může v jiné působit zcela nedostatečně.

Aristotelés rozlišuje ctnosti etické, dianoetické a poetické. S náhodou souvisí dianoetické ctnosti, které se týkají teoretické znalosti a jednání. Tato dobra jsou nejvíce podřízena náhodě a jako taková jsou nejzranitelnější.²² Touto představou zranitelnosti dosažení dobra, vlivů náhody (tyché) na cestě k blaženosti se Aristotelés odlišuje od stoických názorů své doby, že morální fungování je možné kdykoli a pro každého. Aristoteles, narozdíl od stoiků, vidí jasnou souvislost mezi uspokojováním potřeb a morálním fungováním. Jen těžko může muž jenž byl zbit a vyhladověn být schopen ctnostného jednání v okamžiku kdy spatří bochník chleba. V etických spisech²³ je nicméně uvedeno, že není možné aby, ženy, děti či otroci byli schopni učinit záměrnou volbu a tudíž se jich nebude týkat náhoda ve smyslu tyché, tak jak je definována ve Fyzice²⁴. Pro lidi, kteří se nejsou schopni záměrné volby odpovídá obecné určení náhody užívané ve tvaru samovolnosti.

Aristotelés také zdůrazňuje role emocí při získání o eticky závažných problémech.

²² Nussbaum, Křehkost dobra.

²³ Etika Níkomachova.

²⁴ Fyzika II, 6.

Hlavním bodem vyplývajícím z desáté kapitoly první knihy je, že náhoda není tím, co hraje roli v naší blaženosti. Naše jednání je tím, co má zásadní vliv. Protože blaženost je v dobrém jednání a věnování se dobrým věcem, když se sami rozhodneme ustoupit slastem, třebaže si řekneme, že půjde o ojedinělou událost, bude v tom pak pokračovat a naše zvyky bude těžší a těžší zlomit, ale nepůjde o náhodu, či neštěstí, ale o naše vlastní špatné rozhodnutí, které nás uvede z dosahu blaženosti.

Etika Níkomachova se zabývá tím, co můžeme ovlivnit a čeho můžeme dosáhnout. K našim možnostem nepatří dosažení absolutní blaženosti. Ani ovlivnění věcí jako náš původ či okolnosti z nichž pocházíme nebo jaký talent máme. Ale můžeme ovlivnit jak budeme reagovat na změny osudu a nešťastné situace, jenž se nám přihodí. Tento přístup však není totožný se stoickou filosofií. Aristotelés je přesvědčen, že jsou odpovědi na otázky jak správně jednat, případně jak jednat co možná nejlépe situaci.

V první knize v desáté části „Blaženost je v činnosti“ klade na úvod Aristotelés otázku, zda je možné se blaženosti naučit, získat ji zvykem, případně ji získat vnějším zásahem. V závěru pak praví, že zvířata, která se mohou naučit chování nejsou blažená a ani děti nemohou být doopravdy blažené a pak ani člověk, který je ve stáří postižen nehodami nebude nazván blaženým.

Blaženosti se tedy sice potenciálně může dostat všem lidem, ale musí mít správný přístup a nemohou být „ctnosti otupělí“. To je důležité, protože ačkoliv se člověk může náhodně dostat do situace, kdy ho někdo jiný bude nutit jednat ctnostně, či ho dokonce okolnosti povedou k tomu, aby jednal ctnostně, Aristotelés se nedomníval, že by ho taková situace učinila blaženým, nejspíš z toho důvodu, že dříve nebo později by byl daný člověk postaven do situace, kdy bude muset jednat sám a jeho první reakci nebude jednat ctnostně, pokud si sám není vědom toho, co ctnostné jednání vlastně znamená. Dává tak rozhodující podíl na blaženosti lidské činnosti, která je záměrná. Nemůžeme být skutečně blažení bez znalosti vlastního správného jednání. Aristotelés odmítá, že by něco tak úžasného jako blaženost mohlo být dílem náhody.

„Bylo by však nadmíru pochybné připisovat náhodě to, co jest nejvyšší a nejkrásnější.“²⁵

Náhoda nicméně může učinit život šťastnějším, četné šťastné příhody učiní život ještě šťastnějším, avšak drobné příhody život neovlivní. Aristotelés dále poukazuje, že ctnostné činnosti jsou stálejší než vědomosti a přirovnává dobrého člověka k dobrému vojevůdci, protože je schopen si dobře počínat na bitevním poli života. A mimo jiné dochází k závěru že:

„Jsou-li v životě rozhodující činnosti, jak jsme dokázali, žádný šťastný člověk se nemůže stát bídným; nikdy totiž nebude konat to co jest ošklivé a špatné.“²⁶

²⁵ Etika Níkomachova I,10, 1099b 20-25.

²⁶ Tamtéž s1101a 35.

Hledisko nutnosti v EN. Podkapitola „Nutnost života k blaženosti“ zkoumá křehkost blaženého stavu a snaží se určit případy v nichž lze člověka označit za blaženého. Život je dlouhý a stav blaženosti se mění. Aristotelés odkazuje na Solona, který označoval za bezpečné označení blaženosti teprve se smrtí daného člověka. Člověk, jenž prožil blažený život i dobře zemřel, ale jeho děti pak postihne strašný osud. V této části se zabývá otázkou zda bude člověk blažený teprve smrtí. Kontinuita je důležitá pro Aristotela, můžeme tedy přijmout, že člověk byl blažený, pokud byl jeho konec a finální odkaz pravým opakem. Označuje obě možnosti za zvláštní a nechává téma otevřeno další diskuzi.

Problém spočívá v paradoxu skutečnosti, že blaženost považuje za něco dokonalého a věčného. Ale lidský život je pod vlivem neustávajících změn, člověk jehož lze jednou nazývat blaženým se příští den může bez vlastního přičinění ocitnout ve strašné situaci, v níž by ho nikdo blaženým nenazval. Je to však stále tentýž člověk, jehož štěstí se proti němu obrátilo. Může tedy být o blaženost člověk připraven vrtkavostí osudu. Aristotelés argumentuje, že nikoli. Ctnostné činnosti jsou nejstálější ze všech činností, jelikož si vystačí sami a vykonávají je pro ně samotné, Aristotelés je zde dokonce označuje za stálější než vědomosti. Čím ctnostnější a lepší činnost bude, tím spíš nikdy neupadne v zapomnění a ctnostní člověk v nich bude nejvíce utvrzený po celý svůj život. Podle Aristotela bude blažený člověk celý život hledět k tomu, co je ctnostné, navzdory jakýmkoli nepříznivým osudu a ponese i neštěstí se vztyčenou hlavou a duší obrácenou k ctnostem.

„Jestliže tedy jest přihlížeti ke konci a tehdy každého nazývat šťastným, nikoli že jest šťastný, nýbrž že takový dříve byl, jak pak to není zvláštní, nebude-li se v době, kdy skutečně byl jest blažen, pravdivě o něm mluvit, že jím jest, protože žijících lidí nechceme pro změny nazývat blaženými a také proto, že máme za to, že blaženost jest něco stálého a nikterak nepodléhá změnám, osudy však u týchž lidí se často pohybují v kruhu; neboť kdybychom se řídili podle těch příhod, jest zjevno, že bychom téhož člověka zvali blaženým a opět ubohým, prohlašující blaženého člověka za jakéhosi chameleona nebo člověka vratce stojícího. Anebo není nikterak správné řídit se náhodami? V těch přece není dobro nebo zlo, ale i když jich lidský život mimovolně potřebuje, jak jsme řekli, přece pro blaženost jsou rozhodující ctnostné činnosti, v opaku opačné.“²⁷

Příhody, jenž nás mohou potkat, rovněž rozděluje na několik kategorií, od malých šťastných příhod po velké šťastné příhody. Jejich vliv na lidský život se bude různit – četné šťastné příhody mohou život udělat šťastnějším, budou sloužit jako ozdoba již šťastného života, dále také nebude na škodu si jich užívat, neboť jsou krásné a dobré. Náš „šťastný stav“ však bude poškozován nešťastnými příhodami, které působí strasti a mohou se stavět do cesty našim činnostem. Jak jsme již uvedli výsledek našich činností je pro Aristotela rozhodujícím tudíž, aby činnost vedla k blaženosti, musí být vykonána správně, takže neštěstí a náhody ji mohou zbrzdit či znemožnit.

Skutečnost, že by člověk skrze neštěstí a strasti o blaženost připraven je v této části etiky rovněž zvažena, třebaže jen jako nepravděpodobná možnost. Činnosti vedoucí k

²⁷ Tamtéž 1100b 35-10.

blaženosti má blažený člověk mít natolik vžitě a jejich půvab má působit natolik samočinně, že možnost odnětí těchto zvyků Aristoteles zvažuje jen v souvislosti s celou sérií velmi nešťastných událostí. Pokud však už jednou k takové shodě nešťastných náhod dojde, musel by člověk k blaženosti opět postupně hledat cestu. Na základě této myšlenky, můžeme vyvozovat, že podle Aristotela je cesta k blaženosti pozvolná a stejně tak bude i její ztráta, takže jedna šťastná náhoda nám blaženost nezíská, ale rovněž o ní jednou nešťastnou událostí nepříjeme. Aristoteles se rovněž domnívá, že na blažené činnosti člověk nebude mít sklon zapomenout a proto byl-li jednou blažený bude pro něj snazší opět začít dělat rozhodnutí, která povedou k vytouženému blaženému stavu.

Bezpečně můžeme však označit člověka za blaženého teprve po smrti, kdy už víme, že jeho život byl vskutku blažený dle lidských měřítek. Aristoteles cituje Solona, který zastává hledisko, že člověk může být skutečně blažený teprve smrtí. Aristotelés se domnívá, že po smrti už člověk o svou blaženost nepříjde ani vlivem neštěstí, které může potkat jeho děti a přátele či jeho odkaz.

Třebaže připouští, že štěstí bližních mrtvému člověku může rovněž přinést štěstí, nedomnívá se, že by člověk který nenašel blaženost za svého života mohl k ní dojít posmrtně. Aristoteles označuje možnost, že by mrtvému člověku bylo zcela jedno, co se stane po jeho smrti za hrubou a jdoucí proti tradici, ale žádné argumenty pro vliv těchto událostí na stav mrtvého neuvádí. Usuzovat z této skutečnosti, že autorovi samotnému přišlo zcela zbytečné se touto variantou zabývat by možná byl příliš velký krok, nicméně však můžeme tuto otázku uzavřít s tím, že stav mrtvého už nebude změněn z blaženého na bídný ani naopak, nehledě na jakýkoliv zásah štěstí či neštěstí.

4.3. Šťastná náhoda v Etice Eudemově

V etických spisech není náhodě jako takové věnováno mnoho samostatného prostoru, třebaže, sama potřeba jednat dobře a pěstovat ctnosti, přímo souvisí se skutečností, že žijeme v nedokonalém světě zmítaném nejrůznějšími nepředvídatelnými událostmi. Z toho důvodu jsme šťastnou náhodou probírali v jejím vztahu ke snaze žít dobře tak blízko. Výjimkou tohoto nedostatku rozhovoru o náhodě je osmá kniha v Etice Eudemově, kde Aristotelés rozebírá koncept štěstí ve smyslu šťastné náhody (eutychia). Coby štěstí, které nepramení z cílené snahy vést dobrý život a dobře jednat, ale naopak událostí, které vyjdou dobře zdravému úsudku navzdory, či s dopomocí něčeho co nazýváme štěstí.

„Avšak rozumnost a ctnost nejsou tím jediným, co vede k úspěchu, říkáme, že se nám dobře daří i díky tomu, že máme štěstí. Tak je náš úspěch tvořen štěstím, stejně jako bývá tvořen věděním. Musíme tedy prozkoumat, zda je štěstí a neštěstí výsledkem přirozenosti, nebo nikoli,

*a jak se to v těchto případech má. Je totiž očividné, že někteří lidé mají štěstí. Nerozumným lidem se totiž daří v mnoha věcech, v nichž rozhoduje náhoda; dokonce i v těch, které se týkají dovedností, v těch se totiž často projevuje štěstí také, jako na příklad ve strategii a námořnictví.*²⁸

Aristotelés pokládá otázku proč se některým lidem dobře daří. Vymezuje náhodu jako příčinu toho, co se protíví rozumu. Avšak štěstí dle tohoto výměru náhody Aristoteles nepovažuje za důvod, proč se člověku v životě dobře daří. Neboť šťastné události nemají dlouhého trvání. Aristotelés uvádí, že by bylo nesmyslné si myslet, že je šťastná náhoda důvodem dobrého života jedinice. Člověk, který není schopen dělat dobrá rozhodnutí, by se nemohl dlouhodobě spoléhat na štěstí, jelikož dle své definice je šťastná náhoda nepředvídatelná a nekonzistentní. Dalším vysvětlením, by mohla být nadpřirozená síla, která danému člověku štěstí takzvaně přeje, ale představa, že by člověk jenž nedělá dobrá rozhodnutí, měl být takto požehnan, jde zcela proti Aristotelovu přesvědčení.

Je zde naznačena zajímavá myšlenka o přirozenosti, o tom, co vede k naší dispozici, jež nám umožňuje vykonávat všechny ty hezké, blaženost navozující činnosti zatímco někomu jiném, může jeho přirozenost přitahovat k sebestrukci místo ke klidu. Na čem tedy stojí přidělení takové dobrá přirozenosti, když ne na štěstí? Slovo přidělení je zde užito ve dvojnásobném smyslu; na jednu stranu mohou lidé skutečně být narozeni s dispozicí, která nemá žádné sklony k sebestrukci a na druhou stranu mohou být lidé ovlivněni v dětství a postupným tvarováním osobnosti, k něčemu, co bychom dnes nazvali behaviorální dispozicí k blaženosti na základě výchovy a absence traumat, které vytvarují naši dispozici do podoby s níž budeme v životě pracovat. Aristoteles se pochopitelně touto otázkou zabývá v jiné podobě a sice v tom, že jedině ten kdo je přitahován k ctnostnému a dobrému, může být milován bohy. V této části Aristotelés odmítá, že by bohové mohli stát za náhodným štěstím hlupáků, neboť ti bohům nemohou být blízcí.

Přirozenost se liší od náhody, protože přirozenost je příčinou těch věcí, které se narozdíl od náhody odehrávají vždy nebo aspoň často. Aristotelés argumentuje, že je to příroda, kdo nám udělí naše specifické vlastnosti a to jak se lišíme jeden od druhého, uvádí barvu očí a vlasů, ale uvádí, že tyto věci nelze považovat za náhodu, ale právě za přirozenost.

Proč šťastná náhoda nemůže mít dlouhého trvání ani se opakovat a člověk, který měl jednou či dvakrát štěstí může mít později velkou smůlu? Podstatou štěstí je způsob jakým se protíví rozumu a jeho nepředvídatelnost. Kdyby štěstí bylo předvídatelné, bylo by jej možné poznat a pak by podle Aristotela šlo o vědění, tedy už bychom nemluvili o náhodě. Neboť Náhoda existuje jako příčina protivící se rozumu.

Stejně tak Aristotelés posuzuje výhody přirozenosti na cestě za štěstím. Vidí zde tendenci i vycházející z žádosti bez úsudku. Jde v podstatě o to, že, lidé staví na tom co je

²⁸ EE kniha 8, XXXI, 1247a.

jim přirozené. Ti kdo mají nadání pro zpěv, budou také mít přirozeně tendenci zpívat. Tím, že trénují se budou následně zdokonalovat, v této dovednosti ale nebudou pak schopni předat jejich schopnost komukoli dalšímu, protože sami nerozumí příčinám toho, proč oni zpívají dobře (Tedy ne bez dalšího vzdělání). Ale i tak může být nemožné naučit někoho zpívat s takovým citem, který jim připadá přirozeně. Takoví lidé jsou pak šťastni v důsledku své přirozenosti. Je tedy přirozenost jen dalším pojmem pro štěstí? Aristoteles ji odděluje, říká, že je spolu příčinou se štěstím. Nevysvětluje původ přirozenosti o nic víc než původ náhody.

Aristoteles se porovnáním náhody s přirozeností dostává k definici šťastné náhody jako momentu, kdy se člověku dobře daří navzdory úsudku. Takto definovanou šťastnou náhodu pak rozděluje do dvou podkategorií štěstí. Totiž štěstí přirozené, k němuž dojdeme na základě naší tendence a štěstí božské, kterého dosáhneme naší tendencí navzdory.

Štěstí vycházející z naší tendence je štěstí, které získáváme na základě zkušenosti.

Šťastná náhoda je tedy v Etice Eudémově postavena vedle vědění jako základ k úspěchu na cestě za blažeností. Šťastnou náhodu zde lze oddělit od toho co je vnější vliv osudu a dobrá lidská přirozenost. Štěstí je tak v tomto svazku definitivně uznáno jako příčina faktorů ovlivňující náš život a schopnost si rozumně a dobře počínat. Zároveň však nebude příčinou všech věcí a šťastný výsledek bude ve spojení s přirozeností.

Aristotelés uvažuje proč se šťastná náhoda stane právě lidem, kteří nejsou na situaci připraveni, či jsou neznalí. Neměl by bůh upřednostňovat lidi, kteří jsou moudří a připravení? Aristoteles nakonec dochází k jednoduchému závěru, že takoví lidé nebudou šťastnou náhodu potřebovat

Náhoda jako příčina myšlení a chtění. Zachtělo se nám té správné věci ve správnou chvíli a byli jsme díky tomu velice šťastní. Aristoteles takovou náhodu odmítá, protože to by pak šlo označit náhodu za počátek všeho, přičemž pohybem, který působí všechny pohyby v duši je Bůh. Náhoda tedy nemůže být příčinou z toho prostého důvodu, že to co je náhodné a nedokonalé je hlavním důvodem proč žijeme naše nedokonalé životy a máme vůbec takové koncepty jako smůla a štěstí, protože vše božské je dokonalé a věčné.

Závěrem teorie o náhodném je v Etice Eudémově v jistých směrech rozvinutější než v Etice Níkomachově.²⁹ Spoléhat se na štěstí je nemožné a nesmyslné. To nejlepší a nejnáhodnější s čím se setkáváme je vedeno přirozeností, což je však další síla, kterou nemůžeme předvídat ani identifikovat, ale Aristotelés se domníval, že je třeba ji vymezit oproti náhodě. Protože nahodilost je nesmyslná, zatímco přirozenost je vedoucí síla, která dobrá je.

²⁹ Dudley zastává teorii, že Etika Níkomachova je ranější dílo a Etika Eudémova je pozdní zpracování etické teorie, nicméně pro naše účely není pořadí spisů podstatné. Rovněž je třeba poznamenat že knihy 4-6 E.E. . totožné s knihami 5-7 v EN.

4. 4. Vnější dobra v Aristotelových etikách.

V Etice Níkomachově Aristotelés rozděljuje dobra do tří skupin. První skupinou jsou dobra vnější, druhou duševní a třetí tělesná. Dobra duševní jsou samozřejmě ta dobra k nimž budeme přikládat největší význam, vznikají na základě naplňování našeho účelu a náš život by bez nich nikdy nebyl úplný. Nicméně je jich možné dosahovat teprve se splněním jistých předpokladů vnějších dober. Aristotelův seznam vnějších druhů dobra je totožný v obou svazcích a uvádí pět zdrojů externího dobra. V Etice Eudémově uvádí přírodu,³⁰ inspiraci³¹ a eutychia³² Dudley se domnívá že tato kategorizace čtvrté a páté knihy společně odkazuje na intuice rozvinuté v druhé kapitole třetí knihy.³³

V Etice Eudémově Aristotelés mluví o tom, že štěstí, ve smyslu trvalého dobra pochází z přírody a staví jej nad ostatní zdroje štěstí.

V obou etikách Aristoteles odmítá, že by náhoda byla rozhodujícím faktorem na cestě k blaženosti, z toho důvodu, že kdyby šlo o něco ovlivnitelného přirozeností, pak by blaženost nebyla výsledkem snahy a účelného jednání. Aristotelés uvádí pět principů štěstí.

Oproti Etice Níkomachově se v Etice Eudémově Aristoteles zabývá méně rozlišením vnějších dober, které potřebujeme ke šťastnému životu. Sice připouští nutnost určitých základních dober potřebných k dobrému životu, ale nepouští se do seznamu a porovnání věcí potřebných ale postradatelných a těch, jež jsou dle jeho názoru zcela nepostradatelná.

5. Závěr

Cílem této práce bylo vysvětlit Aristotelovo pojetí šťastné náhody a porovnat jeho význam v přírodovědeckých spisech s jeho významem v etických spisech. V první části se zaměřila přímo na text Fyziky II, 4 – 5, kde Aristotelés odlišuje náhodu v obecném pojetí označovanou za samovolnost od náhody v užším pojetí, jenž se týká oblasti lidského jednání. Určili jsme, že vše dějící se náhodně, se děje samovolně, ale že ne vše samovolné je i náhodné. Náhodu jsme definovali jako to, co se děje jako opak nutnosti a nemůže být pravidelnou událostí, neboť vše náhodné je určeno svou neurčitelností. Prozkoumali jsme Aristotelův důraz na účelnost vesmíru a pozici náhody jako výjimku potvrzující pravidlo, tedy jako to, co stojí proti nutnosti, aniž by to porušovalo přirozený řád věcí.

Krátce jsme nahlédli do Aristotelova pojetí vzniku věcí, abychom došli k závěru, že náhoda ve smyslu tyché k nám přichází z vnějšku, zatímco umění techné je něco co pochází z nás samých, a došli jsme k závěru, že existuje paralela mezi uměním a náhodou.

³⁰ EE, kniha 1.

³¹ EN, kniha 4 = 5 EE.

³² EN, kniha 5 = 6 EE.

³³Dudley s. 263.

Vyložili jsme štěstí jako něco, co má vliv na lidský život a odlišuje Aristotelův koncept ultimátního dobra od Platóna i od pozdější křesťanské morálky, neboť Aristotelés uvádí nutnost dobrých podmínek k tomu, aby mohl být veden skutečně dobrý život a trvá na nutnosti dobrých činů, které jsou efektivní. Určili jsme, že úmysl pro Aristotela není přespříliš důležitý, zatímco dobrý úsudek vedoucí k dobré volbě je pro jeho teorii klíčový.

Došli jsme k závěru, že Etika Níkomachova se odlišuje od Etiky Eudémovi v závislosti dobrého života na šťastných událostech. Náhoda je v Etice Níkomachově sice faktorem, ale její vliv je pojímán jako důvod přemýšlet a snažit se správně volit, abychom došli ke správným rozhodnutím a dosáhli dobrého života zatímco v Etice Eudémově je náhoda rozlišena na pojmenování naší neznalosti příčin jenž je hybatelem aniž by se sama pohybovala, jako skrytá síla řídící vesmír.

6. Seznam použité literatury

AQUINAS, St.Thomas. Commentary on Aristotle's Physics. Překlad Richard J. Blackwell, Richard J. Spath, a W. Edmund Thirlkel. Notre Dame, Indiana 1995. 638 s.

ARISTOTELÉS. Etika Eudémova, 1. vyd. překlad Viktor Zavřel, Jan Brázdil. Praha 2020, 166 s.

ARISTOTELÉS. Etika Níkomachova. 5. vyd. Překlad Antonín Kříž. Praha: P. Rezek, 2021 ISBN 978-80-86027-44-9.

ARISTOTELÉS. Fyzika. 1. vyd. Editor Antonín Kříž, Petr Rezek. Praha: P. Rezek, 1996, 503 s. ISBN 80-860-2703-1.

ARISTOTELÉS. Metafyzika. 3. vyd., V nakl. Petr Rezek 2. Editor Antonín Kříž, Petr Rezek. Praha: Rezek, 2008, 482 s. ISBN 978-80-86027-27-2.

ARISTOTELÉS. O Duši, 3. rozš. vyd. Překlad Antonín Kříž, Praha: Rezek 1996, 301 s.

AUBENQUE, Pierre. Problém bytí u Aristotela. 1. vyd. Překlad Martin Pokorný. Praha : OIKOYMENH, 2014. - 575 s.

AUBENQUE, Pierre. Rozumnost Podle Aristotela, 1. vyd. Překlad Cyril Říha, Praha: OIKOYMENH, 2003, 268 s. ISBN 80-7298-075-0

BARTOŠ, Jaromír. Kategorie nahodilého v dějinách filosofického myšlení. 1 vyd. Praha, Československá akademie věd, 1965, 200 s.

DUDLEY, John. Aristotle's Concept of Chance, Accidents, Cause, Necessity, and Determinism, States University of New York, 2012, 469 s.

GRAESER, Andreas, Řecká filosofie klasického období, 1 vyd. překlad Miroslav Petříček, Praha, OIKOYMENH, 2000, 445 s.

LEAR, Jonathan. Aristotelés Touha rozumět, 1. vyd. Překlad, Jakub Jinek, Praha OIKOYMENH, 2016, 367 s.

NUSSBAUMOVÁ, M. C. Křehkost dobra, Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii. 1.vyd. Překlad Daniel Korte, Martin Ritter, Praha OIKOYMENH, 2003, 839 s.